
Overige bepalingen

Artikel 6 van het reglement voorziet in het voorkomen van 'Schaade en wanbetaling'. Alle onkosten dienen daags vóór de begrafenis te zijn betaald! De controle is toevertrouwd aan de rentmeester van het weeshuis.

Om alles goed op elkaar af te stemmen wordt in het reglement bepaald dat de stadsboden in hun 'qualiteit als begraaffenisbidders' verplicht zijn een bericht van overlijden zo spoedig mogelijk 'bekend te maaken en aan te zeggen' bij de rentmeester van het weeshuis. Op verzuim staat een boete van drie gulden. Daarnaast zal de bode, in geval van nalatigheid, alle financiële schade aan het weeshuis moeten vergoeden. Aan de secretaris van de stad Vianen wordt opgedragen deze bepaling onder de aandacht van de stadsboden te brengen.

Het laatste artikel van het reglement bepaalt dat in geval van moeilijkheden - wanneer 'eenig different mogt ontstaan' - de magistraat van Vianen het geschil onmiddellijk en 'buiten alle figuur van proces' moet oplossen.

J.A.L. de Meyere

Te Water, Ockerse en het begraven in de kerken en binnen de steden

Reeds in de Middeleeuwen was het een algemeen gebruik om in de Noordelijke Nederlanden de doden te begraven in kerken of op de ernaast gelegen kerkhoven. Na de reformatie bleef dit gebruik gehandhaafd. Aanzienlijken - zowel geestelijk als wereldlijk - vonden hun laatste rustplaats in de kerk zelf, terwijl de minderen uit de bevolking genoegen moesten nemen met een plaatsje op de dodenakker. Dat gold zowel voor protestanten als voor katholieken. Immers, nadat in onze streken als gevolg van de hervorming de kerken in protestante handen waren gekomen, werden de katholieken, die geen eigen kerken of kerkhoven meer bezaten, bij de protestanten begraven. Een aparte positie namen in dit opzicht de Joden in. Zij hebben hun

doden altijd bijgezet op buiten de stad gelegen begraafplaatsen.

Er is weinig fantasie voor nodig om zich voor te stellen tot welke wan-toestanden het begraven in de kerkgebouwen aanleiding gaf. Regelmatig vielen er tijdens de diensten mensen flauw vanwege de stank, die door de in ontbinding verkerende lijken verspreid werd. Dit was geen wonder, want men liet de grafkuilen, die al vele malen hadden dienst gedaan, ongedekt om er gemakkelijk nieuwe doden te kunnen begraven. Vooral in de zomer en in tijden van epidemieën vormde dit een bedreiging voor de volksgezondheid.

Reeds in een vroeg stadium probeerden met name predikanten in deze situatie verbetering te brengen door zelf het goede voorbeeld te geven. Zo liet de Amsterdamse dominee Petrus Plancius zich in 1622 op het Zuiderkerkhof begraven. Predikanten als Plancius wisten uit ervaring, welke nadelen het in de kerken begraven met zich meebracht. Hun preken werden verstoord door het ter aarde bestellen tijdens de kerkdienst, hetgeen soms recht voor de preekstoel gebeurde. Dit was nog een overblijfsel uit de middeleeuwen, toen begraven op zondag regelmatig voorkwam. Hieronder zullen nog andere nadelige gevolgen aan de orde komen.

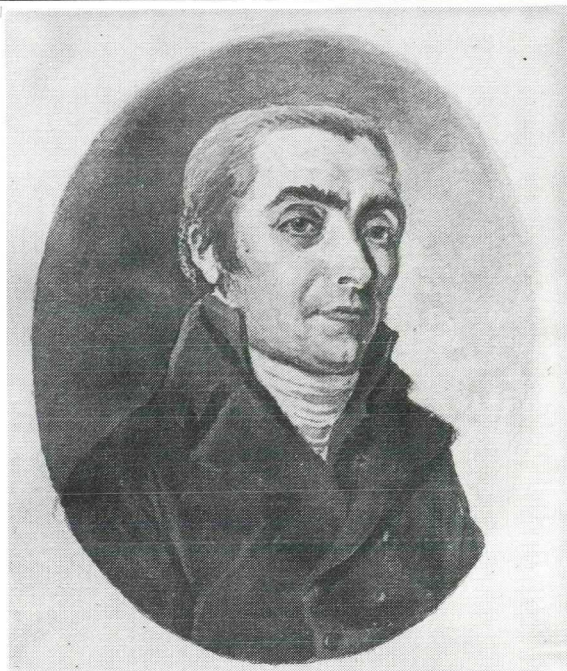
In de achttiende eeuw rees in ons land, nadat buitenlanders hierin al waren voorgegaan, toenemend verzet tegen het aloude gebruik de doden in de kerken en binnen de stadsmuren te begraven. Behalve predikanten waren het juristen en medici, die in dissertaties en verhandelingen wezen op de schadelijkheid van deze gewoonte. Samen met enkele aanzienlijke burgers verzochten zij de overheid om buiten-begraafplaatsen te mogen aanleggen, waarop zij zelf begraven wilden worden. Op deze manier ontstonden onder andere de begraafplaatsen te Zuilen (1738) - waarvoor de heer en vrouwe Van Tuyll van Serooskerken een stuk land schonken -, te Zwolle (1779), te Scheveningen (1779) en te Tiel (1786). Deze beide laatste, waarover later meer, onder de naam van het genootschap "Ter Navolging". Niet altijd was de bevolking het hier mee eens. Niet overal bleek men positief te reageren. Nadat te Arnhem in 1783 een begraafplaats buiten de stad was opge-

richt, begaf het volk zich naar deze plek, groef een daar begraven lijk op om het in de stad bij te zetten en vernielde het hek en de muren. De bestrijders van dit ingewortelde gebruik lieten zich hierdoor evenwel niet uit het veld slaan.

Aan twee van deze bestrijders, beiden predikant, besteden wij hier bijzondere aandacht: Willem Antony Ockerse en Jona Willem te Water. De reden, dat hier juist deze personen naar voren gehaald worden, is gelegen in het feit, dat zij allebei met Vianen zijn verbonden. Bij Ockerse is dit door zijn geboorte in deze plaats, terwijl bij Te Water zijn neef en naamgenoot hier begraven ligt.

Willem Antony Ockerse kennen wij reeds door enkele artikelen, die in dit tijdschrift zijn verschenen. Hij werd op 20 april 1760 in de Hervormde Kerk te Vianen gedoopt. In Vianen bracht hij zijn jeugd jaren door en genoot hij onderwijs aan de Duitse en Franse school. Later bezocht hij als student nog regelmatig zijn ouders in zijn geboortestad. Hij zal met de gebruikelijke wijze van begraven in de Hervormde Kerk te Vianen zeker niet onbekend zijn geweest. Na zijn studie in de theologie te Utrecht werd hij predikant te Baarn. In 1876 ging hij naar Wijk bij Duurstede, waar hij ruim tien jaar zijn ambt heeft uitgeoefend. Te Utrecht verscheen van zijn hand in 1792 "Het begraven der dooden buiten de kerk en stads poorten aangepresen in eene leerrede, naar aanleiding van Ps. XXXIV.21 A."

Jona Willem te Water werd op 28 oktober 1740 te Zaamslag in Zeeland geboren en studeerde theologie te Utrecht. Na zijn proponentsexamen werd hij achtereenvolgens predikant te Haamstede, Veere, Vlissingen en Leiden. In laatstgenoemde stad was hij in 1785 tot hoogleraar in de kerkgeschiedenis en de exegeze van het Nieuwe Testament benoemd. Onder zijn vele nagelaten werken dient, voor wat Vianen betreft, vooral de "Historie van 't Verbond en de Smeekschriften der Nederlandsche Edelen" genoemd te worden. In deze studie, waarin het voorspel van de Tachtigjarige Oorlog wordt behandeld, is in ruime mate gebruik gemaakt van originele documenten uit het archief van de heren van Brederode, dat grotendeels verloren is gegaan. Het werk vormt dan ook nog

Portret van W.A. Ockerse, Aquarel door R. Vinkeles, ca. 1800 's-Gravenhage, Iconografisch Bureau (foto: 's-Gravenhage, Iconografisch Bureau)

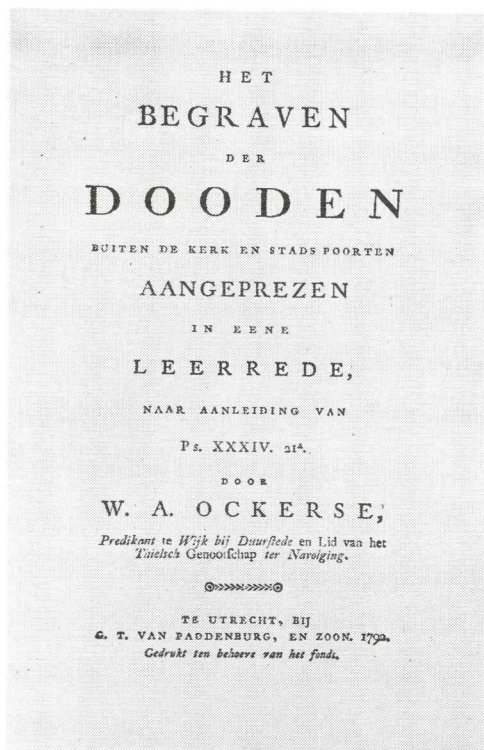
Portret van J.W. te Water Anonieme litho, begin 19de eeuw 's-Gravenhage, Iconografisch Bureau (Foto: 's-Gravenhage, Iconografisch Bureau)

steeds een belangrijke bron voor geschiedkundige studie. Te Water overleed te Leiden op 19 oktober 1822. Na zijn overlijden kwam een door hemzelf vervaardigde levensbeschrijving uit met een onmogelijk lange titel, die wij hier kortweg als "Levens-Berigt" zullen aanduiden. Daarin zijn enkele mededelingen te vinden, die verband houden met zijn "Verhandelingen over het begraven der lyken in de steden en kerken". Dit opstel publiceerde hij in het vierde deel van de "Verhandelingen, uitgegeven door het Zeeuwsch Genootschap der Wetenschappen te Vlissingen" (Middelburg 1775, 629-667).

Wanneer wij de geschriften van de beide predikanten met elkaar vergelijken, moet worden vastgesteld, dat Te Water origineler is dan Ockerse. Dat is niet te verwonderen, omdat Te Water in 1775 de eerste was, die zich in de Nederlandse taal publiekelijk tegen deze begrafeniswijze verzette. Voor Ockerse daarentegen was de aanleiding om zich met dit onderwerp te gaan bezighouden een andere dan bij Te Water. Ockerse kreeg bij resolutie van de burgemeesters en regeerders

van de stad Wijk bij Duurstede van 9 januari 1792 de opdracht een leerrede te houden, waarin moest worden betoogd: "Den bijgelovigen oorsprong van het begraven der dooden in de kerken. Het onvoeglijke van dit aanhoudend misbruik. Het schadelijke voor de gezondheid der menschen, die zoodanige begrafeninge veroorzaakt worden. En eindelijk, de noodzaaklijkheid om in dit opzicht aan eene spoedige verbetering te arbeiden". De bedoeling hiervan was om de uitvoering van het plan van het gemeentebestuur te Wijk bij Duurstede te vergemakkelijken. Dit plan hield in, dat het begraven van lijken in het vervolg buiten de kerk en de stad zou plaatsvinden. Nog in dezelfde maand hield Ockerse de leerrede, waarvoor hij bij resolutie van 23 januari 1792 werd bedankt. Men vroeg hem tegelijkertijd zijn leerrede door de druk openbaar te maken en daarvoor van stadswege een honorarium te accepteren. Aan dit besluit hebben wij het hier te behandelen geschrift te danken. Uit het verhaal van Ockerse blijkt duidelijk, dat hij het een en ander van Te Water heeft overgenomen. In zijn voorbericht schrijft hij dit trouwens zelf: "Hebbende ik eerst naderhand gelegenheid gehad, om de fraaie Verhandeling van den Heer J.W. te Water in (...), benevens de schoone Prijsverhandelingen van de Heeren Van Leeuwen en Terne, met het Aangangsel, te vinden in dezelve Verhand. XII D. I St. bladz. 3-250. met zoo veel nut als goedkeuringe te lezen; van deze stukken is in de noten of Bijlagen het nodig gebruik gemaakt (...)".

Het ligt voor de hand dan ook uit te gaan van de verhandeling van Te Water en op enkele plaatsen naar de leerrede van Ockerse te verwijzen. Te Water begint zijn verhandeling met de verschillende begrafenisgebruiken bij vreemde volkeren. Hij noemt het door de mensen opeten van het lijk en het voor de dieren werpen van de dode lichamen om verscheurd te worden. Het ter aarde bestellen oordeelt hij zelf als de "billykste zeden". De wijze waarop dit echter in zijn tijd gebeurde, vindt hij dwaas en schandelijk. Hij heeft het in dit verband over de vuile en stinkende gewoonte om de doden binnen de stedelijke muren te bewaren en in

de kerken of op de kerkhoven op te sluiten. Die in Nederland algemeen aanvaarde gewoonte wenst hij in zijn verhandeling te bestrijden. Dit doet hij niet uit een beginsel van grillige eigenzinnigheid, maar op grond van volkomen overreding en met het oogmerk om het nut van zijn landgenoten te bevorderen. Hij is zich terdege bewust van de mogelijke oppositie tegen zijn initiatief. Deze weerstand wordt naar zijn mening door bijgeloof, vooroordelen, verouderde gewoonten, eigenbelang en trots gevoed. "Het is moeilyk, zoo niet gevaarlyk, schrijft hij, zich daar tegen te verzetten. Men kan aan zulke ondernemingen de hatelykste benamingen geven. Het zy zoo!".

Te Water had de reactie van zijn lezerspubliek goed ingeschat. In zijn "Levens-Berigt" deelt hij mee, dat zijn verhandeling, zodra zij het licht zag, zeer tegenstrijdig werd beoordeeld. Men nam het hem niet in dank af, dat hij zich in het Nederlands en nog wel in een genootschap van wetenschappen, zo uitvoerig tegen deze wijze van begraven had gekeerd. Maar, merkte hij op: "Anderen integendeel namen genoeg in mijne pogingen". Hiertoe behoorde allereerst het Zeeuwsch Genootschap zelf, dat in 1873 de volgende prijsvraag uitschreef: "Dewijl de schadelijkheid der begravenissen binnen de Steden en Kerken ten volle bewezen en vrij algemeen erkend is; welke zijn de verschillende redenen, dat die nadeelige gewoonte in deze Republyk blijft standgrijpen, en welke zijn de beste middelen, om dezelve te doen ophouden".

De vraag werd beantwoord door "mr. J. D. van Leeuwen te Tiel en C. Terne, med. dr. & c. te Leiden". Wij zijn hun namen hierboven bij Ockerse al tegengekomen. Men hoeft er niet aan te twijfelen dat Te Water naast deze heren ook het oog had op Ockerse als iemand, die zijn standpunt deelde.

Nadat Te Water melding heeft gemaakt van enkele buitenlandse schrijvers, noemt hij zijn waarde vriend, de jurist A. Perrenot, die zich in ons land als eerste, maar in de Latijnse taal, over het onderwerp had uitgelaten. Hij vervolgt met de wijze van ter aarde bestelling in de oudheid. Volgens Te Water kwam, enige uitzonderingen daargelaten, het begraven in kerken en steden in vroeger tijden

niet voor. Zijn sterkste voorbeeld is wel, dat het graf van de Joodse raadsheer, waarin Jezus werd neergelegd, buiten Jeruzalem lag. Ook de eerste christenen veroordeelen het begraven binnen de steden. Door schadelijk bijgeloof werd dit echter anders. Men begon echte of vermeende martelaren alle mogelijke eer te bewijzen door tempels boven hun graven te bouwen of hun lichamen naar de binnen de steden gelegen kerken over te brengen. Het werd voor de christenen een voorrecht om in hun nabijheid begraven te worden. Al snel had de Kerk door, dat hiermee een belangrijke bron van inkomsten was aangeboord. Inkomsten uit het lezen van missen en dergelijke werd na de protestantisering in de Noordelijke Nederlanden weliswaar afgeschaft, maar zij bleven, onder andere in de vorm van grafrechten, bestaan. Dit financieel belang veroorzaakt volgens Te Water het hardnekkig vasthouden aan de slechte gewoonte om de doden in de kerken bij te zetten. De verhandeling wordt luguber, wanneer de schrijver ingaat op de schadelijkheid van het begraven in kerken en steden. In de eerste plaats merkt hij op, dat de kerkgebouwen zelf, zoals hun fundamenten, vloeren en pilaren, er onder te lijden hebben. Ockerse illustreert dit aan de hand van de situatie in de Hervormde Kerk te Wijk bij Duurstede. Maar dat is nog niet het ergste. De schadelijke gevolgen voor de gezondheid en het leven van de nabestaanden vormen voor beide predikanten het belangrijkste argument tegen de bestaande begrafenisgebruiken. Zowel Te Water als Ockerse be-roepen zich op betogen van geneesheren omtrent het gevaar van rottende lijken, die algemene ziekten en de pest konden veroorzaken. Het in de kerken begraven van aan pest gestorvenen mag volgens Te Water trouwens helemaal niet worden toegelaten. Beide heren doen niet voor elkaar onder in het geven van de meest weerzinwekkende voorbeelden, waartoe het verderfelijke gebruik in de praktijk heeft geleid. Zo noemt Te Water een voorval in Frankrijk in 1744. Een lijk vervulde de kerk, waarin het begraven was, met zo'n ondragelijke stank, dat men het gebouw voor enige tijd moest verlaten. De personen, die het lichaam naar een ander graf

overbrachten, schoten er hun leven bij in! Ockerse vermeldt een geval dat zich, eveneens in 1744, in de Nôtre-Dame kerk te Parijs voordeed. De vijf personen, die daar een grafkelder openden, hadden het ongeluk na korte tijd de een na de ander daarin dood neer te storten! Beide auteurs vermelden dezelfde gebeurtenis, die zich in 1752 in een Engels dorp afspeelde. Bij een begrafenis in een graf, waarin 30 jaar daarvoor een man was bijgezet, die aan de kinderpokken was overleden, opende de doodgraver per ongeluk het deksel en rook de verschrikkelijkste stank. Enkele dagen later werden veertien personen, die in de rouwstoet hadden meegelopen, door de ziekte aangetast, welke na verloop van drie dagen het gehele dorp had besmet. Zelfs ontstak de ziekte op alle naburige plaatsen, waarvan inwoners op de begrafenis tegenwoordig waren geweest. Het was nog een geluk, schrijft Ockerse, dat het een goedaardig soort pokken betrof.

Zowel Te Water als Ockerse klagen over de onhebbelijke gewoonte om in de meeste steden de lijken van de armen in een grote kuil naast en ook wel in de kerken bij te zetten. In zo'n kuil werd een stapel kisten verzameld, die tot aan de rand of zelfs boven de grond uitrees en doorgaans zo slecht afgedekt was, dat de lucht daar omheen geheel werd geïnfecteerd. De kisten konden op deze manier gemakkelijk worden leeggeroofd, waardoor de kans op besmetting alleen maar groter werd. Deze wantoestanden beperken zich volgens Ockerse niet alleen tot de kerkhoven en de algemene grafkuilen. Met een duidelijke verwijzing naar de meer welgestelden merkt hij op, dat menig een nimmer zijn lijk aan de kerk zou overgeven, indien hij wist, hoe men met dat van zijn voorouders was omgesprongen.

Interessant is hetgeen Ockerse uit eigen ervaring als dominee in de Hervormde Kerk te Wijk bij Duurstede weet te vertellen. Hij schrijft dat er in de zomer een rottige stank door het gebouw zweeft en het is hem overkomen dat hij spoedig de kerk moest verlaten wegens de walgelijke reuk, die hem om het hart sloeg, nadat hij bij toeval op enige afstand een geopend graf passeerde.

De predikanten vervolgen hun uiteen-

zettingen met te wijzen op voorbeelden van beroemde en geleerde mannen, die tegen het begraven in de kerken en steden hebben geijverd en zelf hebben verkozen hun graf buiten de stadsmuren te hebben. Het is niet onaardig om op te merken, dat Ockerse onder deze personen ook Te Water noemt. Laatstgenoemde zet zijn betoog voort met het ontzenuwen van de argumenten van zijn tegenstanders. Hij meent dat zijn visie door de godgeleerden, de rechtsgeleerden en de geneesheren en heilkundigen behoort te worden gedeeld. De meeste bezwaren verwacht hij nog van de kant van de overheden. Deze zullen angst hebben voor het feit dat verandering van een verouderd gebruik wellicht enige opschudding zou kunnen veroorzaken met alle nadelige gevolgen van dien. Het bovengenoemde Arnhemse voorbeeld toont aan, dat hij dit gevaar goed heeft onderkend. Bovendien zou er van een belangrijke inkomstenderving sprake zijn. De handelswijze van de overheden van Arnhem en Wijk bij Duurstede laat echter zien, dat sommige plaatselijke besturen wel degelijk aan de misstanden een eind probeerden te maken. Te Water eindigt zijn verhaal met de wens "dat wy by ons leven nuttig mogen zyn voor onze medemenschen en aan niemand schadelijk na onzen dood".

Tot zover de verhandelingen van Te Water en Ockerse. Het is interessant om na te gaan, welke rustplaats de beide heren nu zelf hebben gevonden.

Willem Antony Ockerse overleed op 19 januari 1826 te 's-Gravenhage. Het is mij niet bekend waar hij begraven ligt. Naar mevrouw H. Stouten te Amsterdam, die met een dissertatie over deze belangwekkende figuur bezig is, mij meedeelde, wijst niets in de nagelaten familiepapieren er op, dat hij een bijzondere regeling dienaangaande heeft getroffen. Het lijkt evenwel uitgesloten, dat hij in een kerk zou zijn bijgezet. Dat Ockerse wel degelijk zijn afkeer van het begraven in de kerken en de steden een praktisch gevolg wilde geven, laat het titelblad van zijn gedrukte leerrede zien. Daarop wordt vermeld, dat hij lid was van het Tielse genootschap "Ter Navolging", dat door de ons reeds bekende mr J.D. van Leeuwen te Tiel was opgericht. Deze had niet alleen twee van zijn kinde-

nen op het kerkhof te Avezaath bij Tiel laten begraven, maar tevens met een aantal aanzienlijke burgers een deftige begraafplaats buiten laatstgenoemde stad laten aanleggen. Met deze burgers heeft hij het genootschap gevormd. Behalve dit lidmaatschap maakt ook het feit, dat in 1826 het begraven op begraafplaatsen heel gewoon was geworden, de ter aarde bestelling van Ockerse op een dergelijke, zoals hij het zelf noemde "buiten-begraafplaats", het meest aannemelijk.

Daarentegen valt er over de begraafplaats van Jona Willem te Water veel meer te zeggen. In zijn "Levens-Berigt" schrijft hij, dat, zoals bekend, een aantal mensen sinds vele jaren in de open lucht en op een afstand van de steden bij Scheveningen, Katwijk aan Zee en elders zijn begraven. Als blijkt dat hij niet strijdig met zijn opvattingen wilde handelen, verkoos hij hun voorbeelden te volgen. Hij liet in 1808 in de nabijheid van Katwijk aan Zee een graf vervaardigen en op de zerk een Latijns opschrift zetten, dat luidde als volgt:

ne . post . mortem . vivis . /
nocerent
hoc . monumentum . extra . urbem . /
et . sub . dio
sibi et coniugi . optimae
paulinae . corneliae . mounier
vivus . fecit
iona . guilielmus . te . water
A . MDCCCVIII

(Om na hun dood de levenden niet te hinderen is dit monument buiten de stad en onder de blote hemel voor hemzelf en zijn liefste echtgenote Paulina Cornelia Mounier tijdens zijn leven opgericht (door) Jona Willem te Water in het jaar 1808).

Hier werd zijn op 14 september 1814 te Leiden overleden huisvrouw begraven. Wij mogen aannemen dat ook hijzelf daar werd begraven. Niettemin is ook in Vianen en wel binnen de muren van de Hervormde Kerk een Jona Willem te Water begraven. Het is onvoorstelbaar dat dit dezelfde persoon zou zijn als de strijdv aardige predikant, die wij hierboven zijn tegengekomen. Dit blijkt inderdaad niet het geval te

zijn. Het opschrift van de bewaard gebleven grafsteen maakt al snel duidelijk, dat het om iemand anders gaat:

IONAE GUILIELMO TE WATER
filio dilecto et unico
nat. Leidae D VIII . IULI . A . /
MDCCLXXXVIII
mort. Vianae . D . XXVI April A . /
MDCCCIII
moesti parentes posuere

(- Ter herinnering -
Aan Jona Willem te Water
hun geliefde en enige zoon,
geboren te Leiden 8 juli 1788,
overleden te Vianen 26 april 1803,
hebben zijn bedroefde ouders (dit)
doen aanbrengen).

Het graf ligt links van de ingang onder de toren tegen de noordelijke zijmuur van de kerk op een verhoging in een nis. In het register der graven van 1 juni 1795 tot en met 1810 staat aangetekend: "30 Apr. 1803 - Het Lijk van Jona Willem te Water in de kerk begraven in de eyge kelder nr. 537, 538, 539, 540 - f. 106.- (kopen van de kelder f. 81.-)". Er is hier van een aanzienlijke grafstede sprake. De Jona Willem, die in de Viaanse kerk begraven ligt, was de zoon van Willem te Water en Alida de Backer. Willem was het vierde kind uit het tweede huwelijk van de predikant Willem te Water en Sara van Middelhoven en daarmee de jongste broer van de uit dezelfde echtverbintenissen geboren Jona Willem, die onze aandacht kreeg. De in Vianen begraven jongen was zijn neefje. Diens vader werd geboren te Axel op 21 januari 1757. Geheel in de traditie van deze predikantenfamilie studeerde ook hij theologie. Op 15 oktober 1780 werd hij als proponent tot predikant te Vrouwepolder beroepen. Zijn broer Jona Willem, destijds predikant en hoogleraar te Middelburg, bevestigde hem op 21 januari 1781. Enkele jaren later werd hij beroepen naar Hulst, waar hij op 14 maart 1784 werd bevestigd. Hier trouwde hij op 2 mei 1788 met de te Utrecht geboren Alida de Backer. Kort na de huwelijks sluiting werd op 8 juli 1788 te Leiden hun enige zoon Jona Willem geboren. Deze moet derhalve nog maar veertien jaar oud zijn geweest bij zijn overlijden op 26 april 1803 te Vianen. Jona Willem

zal ongetwijfeld naar zijn beroemde oom zijn genoemd. Zijn vader werd in 1788 tot "inspecteur van 's Lands gebeneficiëerde studenten aan de Hoogeschool te Leyden" benoemd. Wellicht heeft deze plotselinge beëindiging van zijn predikantenloopbaan iets te maken met het huwelijk en de snelle geboorte van Jona Willem van twee maanden later. Hij heeft deze betrekking tot zijn dood op 14 december 1831 uitgeoefend. Zijn weduwe overleed eveneens te Leiden op 26 januari 1842. Twee dagen daarna vervaardigt een Leidse notaris een extract (gedeeltelijk afschrift) uit haar testament van 28 mei 1841 en stuurt dit naar Vianen. Het zich in het stadsarchief te Vianen bevindende document heeft betrekking op het graf van Jona Willem te Water. Alida de Backer schenkt aan de kerk van de Hervormde Gemeente te Vianen tweehonderd gulden in contanten onder voorwaarde, dat de kerkmeesters aldaar verplicht zullen zijn het graf van haar overleden zoon te eeuwiggen dage te onderhouden, zonder dat het ooit mag worden geopend of aan de kerk of kerkmeesters kan vervallen. Ik vraag mij af of de strijdvaardige Jona Willem te Water een navranter voorbeeld van de hardnekkigheid van de oude gewoonte om de doden in de kerken te begraven had kunnen ontmoeten dan dat het geval was bij zijn naamgenoot.

Geraadpleegde literatuur

J.W. te Water, "Verhandeling over het begraven der lyken in de steden en kerken", Verhandeling uitgegeven door het Zeeuwsch Genootschap der Wetenschappen te Vlissingen, dl 4, Middelburg 1775, 629-667.

W.A. Ockerse, Het begraven der dooden buiten de kerk en stads poorten aan-geprezen in eene leerrede, naar aan-leiding van Ps. XXXIV . 21 A, Utrecht 1792.

J.W. te Water, Levens-Berigt van Jona Willem Te Water, Te Leyden overleden den 19 October des Jaars 1822, door hem zelve vervaardigd en, Op zijn ' uitdrukkelijken last, bij Uitersten Wil, zonder eenige veranderingen en bijvoegselen, zelfs zonder nadere Voor-rede of Aanteekeningen van anderen, door deszelfs erfgenamen woordelijk gevolgd en in het licht gegeven, z. pl., z.j. (1822).

De Navorscher, dl 2, 1852, 123; dl 3, 1853, 118-119 en Bijblad, 97-98.

P.C. Molhuysen en P.J. Blok, Nieuw Nederlandsch Biografisch Woordenboek, dl 2, Leiden 1912, 1016-1018 en dl 4, Leiden 1918, 1438-1441.

A.J. van der Weyde, "Over de begraaf-plaatsen en begraven in het bijzonder te Utrecht", Jaarboekje van Oud-Utrecht 1930, 85-113.

J.J. Fahrenfort en C.C. van de Graft, Dodenbezorging en cultuur, dl 2, De dodenbezorging bij de volken van Europa, inzonderheid in Nederland, Amsterdam 1947.

W. Eldering-Niemeijer, De Grafzerken van Vianen, Rotterdam 1960

H. Stouten, "Willem Anthony Ockerse, een veelzijdig man uit de achttiende eeuw, geboren te Vianen", In het land van Brederode, 3, 1978, 10-15.

A.C.N. Koenhein

Twee gietijzeren grafmonumenten te Vianen

Graftekens, die geheel of gedeeltelijk uit metaal - vooral gietijzer - zijn opgebouwd, behoren in Nederland tot de zeldzaamheden. Dergelijke graftekens zijn in ons land nimmer algemeen in zwang gekomen. Dat dit zo gesteld is, zal zijn oorzaak vooral gehad hebben in drie negatieve verschijnselen: op de eerste plaats was

het te gebruiken materiaal vrij kostbaar; op de tweede plaats had ijzer voor grafzerken nu eenmaal bij hebzuchtigen grotere aantrekkingskracht dan steen; tenslotte was het klimaat een ongunstige factor.

In Vianen werden in de eerste helft van de vorige eeuw twee gietijzeren graftekens op de plaatselijke begraafplaats opgericht. Beide vormden zij de bekroning van een speciaal ontworpen grafheuvel en verdienen ten volle de naam "monument". Ongetwijfeld